

W poradniku:

- I. [Struktura i cele obowiązujących podstaw programowych](#)
- II. [Tematy realizowane w poszczególnych klasach](#)
- III. [Możliwe nieporozumienia historyczne i językowe przy przejściu z klasy ukraińskiej do polskiej](#)
- IV. [Rekomendacje](#)

Struktura i cele obowiązujących podstaw programowych

System edukacji w Ukrainie od 2018 roku jest w toku reformy i stopniowej zmiany podstaw programowych kolejnych etapów edukacyjnych.

- Nowa podstawa dla klas 1-4 obowiązuje od 2018 r. (w roku szkolnym 2021/2022 wszyscy uczniowie tych klas są już nią objęci).
- W 2021 r. przyjęto nową podstawę dla klas 5-9, która miałaby zostać powszechnie obowiązującą od 01.09.2022, ale już w roku 2021/22 wykorzystywana była w szkołach pilotażowych, stąd niżej omówiono jej założenia.
- Dla klas 10-11 podano założenia podstawy obowiązującej od 2018 r., czyli dotyczą one aktualnie wszystkich uczniów z tych klas. Przyjęcie nowej podstawy programowej dla klas 10-12, kontynuującej założenia dwóch poprzednich, zaplanowane było na koniec lutego 2022 r.

Klasy 1-4

Nauczanie historii osadzono w ramach edukacji obywatelskiej i historycznej, które nauczanie zaczyna się od 1 klasy. W obecnie obowiązującej Podstawie Programowej (Państwowym Standardzie Edukacji Początkowej) na etapie wczesnoszkolnym (klasy 1-4) znajdują się następujące zapisy, które należy oczywiście odnosić do możliwości rozwojowych dzieci:

- *Ustalenie powiązań pomiędzy wydarzeniami, działalnością ludzi oraz jej skutkami w wymiarze chronologicznym, wyjaśnienie znaczenia ważnych dla siebie i innych obywateli Ukrainy dat (wydarzeń). **Oczekiwane wyniki tej ścieżki:** orientacja w czasie historycznym, wyjaśnienie ciągłości i wariantowości wydarzeń w czasie, identyfikacja i prognozowanie zmian społecznych (historycznych).*
- *Orientacja w bliskim środowisku społecznym, włączenie się w jego rozwój, wyjaśnienie wpływu na niego natury i działalności człowieka. **Wyniki:** orientacja w środowisku społecznym, ustalenie wzajemnych powiązań środowiska naturalnego i społecznego, kształtowanie razem z innymi osobami przestrzeni publicznej.*
- *Praca z różnymi źródłami informacji współczesnej i historycznej, analiza treści źródeł, ich krytyczna ocena. **Wyniki:** wybieranie źródeł, które dostarczają znaczących informacji, analizowanie i ocenianie informacji*
- *Uogólnienie informacji z różnych źródeł, opowiadanie o przeszłości i współczesności. **Wyniki:** systematyzowanie i uogólnienie informacji, aby możliwe było opowiadanie o przeszłości i współczesności.*
- *Prezentacja uzasadnionych opinii o wydarzeniach i postaciach historycznych i współczesnych. **Wyniki:** sformułowanie i prezentacja opinii z argumentami.*
- *Budowanie poczucia własnej godności, działanie z uwzględnieniem swoich praw i obowiązków, szacunek wobec praw i godności innych osób, przeciwdziałanie dyskryminacji i nierównemu traktowaniu. **Wyniki:** kształtowanie swojej tożsamości, wzmocnienie własnej godności, gotowość do obrony praw człowieka, przeciwdziałanie i zapobieganie przejawom dyskryminacji i nierównego traktowania.*
- *Świadomość siebie jako obywatela Ukrainy, analiza kulturowo-historycznych podstaw własnej tożsamości, uznanie wartości, jaką jest wielokulturowość. **Wyniki:** postrzeganie siebie jako część wspólnoty, otwarcie na współpracę z innymi osobami.*

- *Przestrzeganie zasad demokratycznego obywatelstwa, aktywny udział w życiu wspólnoty szkolnej, gminnej i państwowej. Wyniki:* dokonywanie odpowiedzialnych wyborów, angażowanie się w rozwiązywanie problemów wspólnoty, refleksja nad życiem społeczno-politycznym.

Klasy 5-9

Rozwijająca wyżej podane założenia podstawa programowa dla klas 5 – 9 (Państwowy Standard Podstawowej Edukacji Średniej) na skalę krajową wchodzi w życie od 01.09.2022 r., ale od 01.09.2021 r. wykorzystywana jest w szkołach pilotażowych. Określa ona następujące wyniki nauczania dla ucznia/uczennicy:

- *myśli chronologicznie:* orientuje się w czasie historycznym, ustala związki przyczynowo-skutkowe między wydarzeniami, zjawiskami i procesami, działalnością człowieka i jej skutkami w wymiarze chronologicznym, identyfikuje zmiany i ciągłość w życiu społeczeństwa;
- *myśli geograficznie:* orientuje się w przestrzeni społeczno-historycznej, ujawnia współzależności między rozwojem społeczeństwa, gospodarki, kultury i środowiska;
- *myśli krytycznie:* pracuje z różnymi źródłami informacji i formułuje historycznie uzasadnione pytania do źródeł;
- *myśli systemowo:* ustala powiązania, współzależność i wzajemne oddziaływanie wydarzeń historycznych, zjawisk, procesów, postaci w kontekście poszczególnych epok; rozumie wielość sposobów interpretacji przeszłości i terażniejszości oraz porównuje te interpretacje;
- uświadamia sobie własną godność, realizuje własne prawa i wolności, szanuje prawa i godność innych, wykazuje tolerancję, przeciwdziała przejawom dyskryminacji;
- przestrzega zasad demokratycznych, konstruktywnie współdziała z innymi, otoczeniem szkoły, społecznością lokalną i społeczeństwem, angażuje się w rozwiązywanie problemów lokalnych, ogólnokrajowych i globalnych,

- ma świadomość konieczności umacniania praworządności i przestrzegania norm prawnych w celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju społeczeństwa.

Wymienione wyżej idee należą, przypomnijmy, do wdrażanej dopiero nowej podstawy programowej dla klas 5-9. W większości szkół jednak realizowano dotychczas “starą” podstawę programową dla klas 5-11. Dla historii przyjęto w niej poniższe założenia. Celem nauczania historii w szkole średniej jest kształtowanie tożsamości i poczucia własnej wartości uczniów w wyniku zrozumienia doświadczeń społecznych i moralnych minionych pokoleń, a także rozumienia historii i kultury Ukrainy z perspektywy procesu historycznego.

Komponent historyczny PP ma zapewnić: rozwój zainteresowania uczniów historią jako dziedziną wiedzy; uświadomienie sobie własnych potrzeb edukacyjnych przez uczniów i nabycie umiejętności ich zaspokojenia; opanowanie systematycznej wiedzy o głównych wydarzeniach, zjawiskach i trendach w historii Ukrainy i świata; zapoznanie uczniów z dziedzictwem i wartościami duchowymi i kulturowymi, tradycjami historycznymi i kulturowymi narodu i cywilizacji ukraińskiej w ogóle; identyfikacja, dobór i wykorzystanie różnego rodzaju źródeł historycznych, w tym tekstowych, wizualnych i ustnych, artefaktów, obiektów środowiska historycznego (muzea, archiwa, zabytki kultury i architektury), a także technologii informatyczno-komputerowych; umiejętność przedstawienia rzetelnej i ustrukturyzowanej wiedzy historycznej, własnego rozumienia historii za pomocą odpowiedniego aparatu pojęciowego oraz rozważania kontrowersyjnych i dyskusyjnych tematów.

Historia i edukacja obywatelska: jeden - dwa - trzy- cztery przedmioty

W tradycji ukraińskiej dydaktyki oddziela się dwa przedmioty - historię ukraińską i powszechną. Obecnie eksperymentalnie łączy się je w niektórych klasach

Klasa	Historia Ukrainy	Historia powszechna	Podstawy prawoznawstwa	Edukacja obywatelska
5	1 godzina	-	-	-
6	kurs zintegrowany, jeden podręcznik, równy podział godzin po połowie na wątki ukraińskie i powszechne 2 godziny		-	-
7-11	1,5 godziny	1 godzina	w klasie 9 od 0,5 do 1 godziny <i>Podstaw - przedmiotu zbliżonego do WOS; wymiar zależy od szkoły</i>	w klasie 10 2 godziny
klasy 10-11 sprofilowane	3 godziny	3 godziny	3 godziny	-
klasy 10-11 sprofilowane, eksperymentalne	ujednolicony kurs historii		3 godziny	-

Uczeń szkoły ukraińskiej może ukończyć szkołę albo po klasie 9, albo po klasie 11 i udać się na “studia krótkie” (podobne nieco do kanadyjskich koledżów, czyli szkół

ponadśrednich, ale nie będących uniwersytetem). Wcześniejsze opuszczenie szkoły powszechnej oznacza odpowiednie wydłużenie o rok lub 2 lata “studiów krótkich”. Po klasie 11 można rozpocząć też studia uniwersyteckie.

Tematy realizowane w poszczególnych klasach

W klasie 5 następuje wprowadzenie w nauczanie historii jako przedmiotu. Nauczyciele mają tu dużą swobodę, ale koniecznie muszą zrealizować *Wstęp* pt. Co to jest historia?, a następnie tematy:

1. Obliczanie czasu w historii (oś czasu, epoki historii Europy, wiek).
2. Gdzie dzieje się historia (skupienie się na pracy z mapami, regiony historyczne Ukrainy).
3. Źródła do badania historii (rodzaje źródeł).
4. Historia Ukrainy poprzez zabytki (najważniejsze wydarzenia – od chrztu Rusi w 988 r. do rewolucji 2014 r.).
5. Badacze historii (kronikarze, historycy, drzewo rodzinne).
6. Wszystko ma swoją przeszłość (rozwój nauki, uczelnie Ukrainy).

Program klasy 6 obejmuje:

Wstęp. Kiedy i jak zaczęła się historia ludzkości? (pojawienie się gatunku Homo, od kiedy pierwsze Homo pojawiły się na terenie Ukrainy, teorie pochodzenia, nasza era, epoki archeologiczne).

1. Społeczności pierwotne. Kultury archeologiczne (miejsca odkryć archeologicznych w Ukrainie, rewolucja neolityczna, kultura trypolska, wierzenia, gospodarka, gatunki ludzkie).
2. Starożytne cywilizacje Azji i Bliskiego Wschodu (Egipt, Międzyrzecze, Fenicja, Izrael, ich kultura, pismo, religie, Biblia jako źródło historyczne).
3. Cywilizacja antyczna (polis, w tym czarnomorskie na terenie Ukrainy, demokracja, Ateny, Sparta, Aleksander Wielki, hellenizm, kolonizacja, ludy nadczarnomorskie w tym okresie Kimeryjczycy, Scyci, Sarmaci, Goci, Hunowie, Rzym, wielka wędrówka ludów, początki Słowian, szczególnie na terenie Ukrainy).

4. Pochodzenie europejskiej i innych nowoczesnych cywilizacji (wędrówka ludów, kształtowanie cywilizacji europejskiej, chińskiej, indyjskiej, islamskiej i innych współczesnych, religie światowe).

Historia Ukrainy w klasie 7 wygląda następująco:

1. Pojawienie i kształtowanie się Rusi-Ukrainy.
2. Państwo Kijowskie (Ruś-Ukraina) pod koniec X - w pierwszej połowie XI w.
3. Państwo Kijowskie w II połowie XI - I połowie XIII wieku.
4. Królestwo Ruskie (Państwo Halicko-Wołyńskie).
5. Ruskie księstwa udzielne w obrębie państw sąsiednich. Chanat Krymski.

Podsumowanie. Historia Ukrainy w kontekście średniowiecza.

Natomiast historia powszechna w klasie 7 to:

1. Pierwsze państwa średniowieczne.
2. Średniowieczny świat Europy Zachodniej
3. Społeczeństwo i państwa europejskie w X-XV w.
4. Materialny i duchowy świat europejskiego średniowiecza.
5. Kraje Europy Środkowo-Wschodniej w X-XV w.
6. Średniowieczny Wschód (orientacyjnie).

Historia Ukrainy dla kl. 8:

1. Ziemie Ukrainy w Rzeczypospolitej (XVI - pierwsza połowa XVII w.)
2. Kształtowanie kozactwa (XVI - pierwsza połowa XVII w.)
3. Wojna narodowo-wyzwoleńcza narodu ukraińskiego w połowie XVII w.
4. Ukraina kozacka na przełomie lat 50. XVII – początku XVIII w.
5. Ziemie ukraińskie w latach 20.-90. XVIII w.

Podsumowanie. Historia Ukrainy w kontekście epoki wczesnonowożytnej.

Historia powszechna dla kl. 8

1. Wielkie odkrycia geograficzne i wprowadzenie stosunków kapitalistycznych.
2. Renesans. Reformacja w Europie Zachodniej.
3. Państwa Europy Zachodniej w XVI i XVII w.
4. Imperium Osmańskie. Kraje Europy Wschodniej w XVI - I połowie XVIII w.
5. Epoka Oświecenia.

6. Świat wschodni w XVI i XVIII w. (orientacyjnie)

Historia Ukrainy w kl. 9:

1. Ziemie ukraińskie w imperium rosyjskim na przełomie XVIII i XIX w.
2. Ukraińskie ziemie w imperium austriackim na przełomie XVIII i XIX w.
3. Życie codzienne i kultura Ukrainy końca XVIII - pierwszej połowy XIX w.
4. Ziemie ukraińskie w imperium rosyjskim w drugiej połowie XIX w.
5. Ziemie ukraińskie w Austro-Węgrzech w drugiej połowie XIX w.
6. Ukraina początku XX w. w obliczu wyzwań modernizacyjnych.
7. Życie codzienne i kultura Ukrainy w połowie XIX - początku XX w.

Historia powszechna w kl. 9:

1. Europa w czasie rewolucji francuskiej i wojen napoleońskich.
2. Europa i Ameryka w dobie rewolucji i jedności narodowej (1815-1870).
3. Modernizacja Europy i Ameryki w ostatniej trzeciej XIX - początku XX w.

Przebudzenie Azji

4. Stosunki międzynarodowe (druga połowa XIX - początek XX w.).
5. Rozwój kultury i życia codziennego (koniec XVIII - początek XX w.).

Podsumowanie. Główne idee, osiągnięcia, wyzwania „długiego” XIX w.

Dla klas 10-11 zalecana jest synchronizacja tematów historii Ukrainy i powszechnej w sposób następujący.

Klasa	Przedmiot	Rozdział programu nauczania.
10	Ukrainy	Powtórzenie. Wstęp.
	powszechna	Przesłanki I wojny światowej. Wojna i rewolucja.
	Ukrainy	Ukraina w czasie I wojny światowej.
	Ukrainy	Początek Rewolucji Ukraińskiej.
	powszechna	Układ powojennego świata.
	Ukrainy	Rozprzestrzenienie Rewolucji Ukraińskiej. Walka o odnowienie państwowości.
	powszechna	Wiodące państwa świata w okresie międzywojennym.

	Ukrainy	Ustanowienie i wzmocnienie reżimu komunistycznego totalitarnego w Ukrainie.
	powszechna	Państwa Europy Środkowo-Wschodniej.
	Ukrainy	Ziemie zachodnioukraińskie w okresie międzywojennym.
	powszechna	Państwa Azji i Ameryki Łacińskiej.
	powszechna	Przesłanki II wojny światowej.
	powszechna	II wojna światowa.
	Ukrainy	Ukraina w czasie II wojny światowej.
	powszechna	Życie codzienne i kultura w okresie międzywojennym.
11	Ukrainy	Powtórzenie. Wstęp.
	powszechna	Powojenny rozwój świata.
	Ukrainy	Ukraina w pierwszych latach powojennych.
	powszechna	Ameryka Północna i Europa Zachodnia: kształtowanie się społeczeństwa postindustrialnego.
	Ukrainy	Ukraina w warunkach destalinizacji.
	Ukrainy	Ukraina w okresie zaostrzania się kryzysu systemu sowieckiego.
	powszechna	Państwa Europy Środkowej i Wschodniej: procesy transformacji.
	Ukrainy	Przywrócenie niepodległości Ukrainy.
	powszechna	Państwa Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej: wybór rozwoju.
	Ukrainy	Stanowienie Ukrainy jako niepodległego państwa.
	powszechna	Stosunki międzynarodowe.
	Ukrainy	Życie codzienne i kultura.
	powszechna	Tworzenie nowej Ukrainy.
	powszechna	Podsumowanie.

Możliwe nieporozumienia historyczne i językowe przy przejściu z klasy ukraińskiej do polskiej

Warto zwrócić uwagę na znacznie większy, niż w Polsce, zakres materiału o czasach prehistorycznych wraz z omówieniem licznych przykładów wykopalisk znalezionych w międzynarodowo uznanych granicach Ukrainy. Nie należy przy tym sądzić, że większość uczniów opanowała ten materiał, tak jak zamierzono w podstawie programowej. Omawia się działalność człowieka na terenie Ukrainy od ok. 1 mln. lat temu, życie łowców mamutów, kulturę agrarną Cucuteni-Trypole z połowy 5. tysiąclecia p.n.e, polis greckie nad Morzem Czarnym, a Sarmaci (oczywiście tych z p.n.e) traktowani są jako część historii Ukrainy. Żadna z wymienionych grup nie jest natomiast przedstawiana jako bezpośredni przodkowie Ukraińców, ich kultury nie są określane jako ukraińskie.

Za przodków Ukraińców uważa się dopiero plemiona słowiańskie zamieszkałe na terenach etnograficznie ukraińskich. Wśród nich wymienia się m.in. Polan zamieszkałych wokół Kijowa zgodnie z latopisem Nestora ("Powieścią minionych lat"). Nie należy ich mylić z Polanami tradycyjnie wiązanych z ziemią wokół Gniezna, trochę tak jak nie należy dziś utożsamiać Słowaków i Słoweńców.

Jako pierwsze państwo ukraińskie omawia się Ruś Kijowską, podobnie jak państwo Mieszka i Bolesława Chrobrego uważa się za "pierwszą Polskę". Różnica w nazwie (Ruś - Ukraina) oraz to, że inne państwo przejęło nazwę w wersji greckiej (Ruś - Rosja) niczego nie przesądza, a **język ruski był historycznym wariantem ukraińskiego (a także białoruskiego)**, a nie rosyjskiego. Polskim uczniom można w tym kontekście przypomnieć, że ruskie pierogi są geograficznie ukraińskie :)

Gdy w polskiej szkole omawiana jest wyprawa kijowska Bolesława Chrobrego, uczniowie ukraińscy mogą ją odebrać jako ich dotyczącą, chociaż w podręcznikach ukraińskich Chrobry prezentowany jest głównie jako teść księcia kijowskiego Świętopełka, któremu pomógł odzyskać miasto w walce z braćmi.

Wcielenie Rusi Halickiej przez Kazimierza Wielkiego, w niektórych podręcznikach, traktowane jest jako podbój bezprawny, ze wzmiankami o tle religijnym.

Terytorialne podejście do historii, powiązania z Wielkim Stepem, powoduje ujęcie historii Tatarów Krymskich (a także Karaimów i Krymczaków) i Chanatu Krymskiego jako części historii Ukrainy.

Unia Lubelska i Rzeczpospolita Obojga Narodów w szkole ukraińskiej prezentowane są jako wydarzenie i państwo, które z jednej strony zjednoczyły ziemie ukraińskie, a zarazem – sprzyjały polonizacji ukraińskiej (ruskiej) elity narodowej.

Stąd też nazwa wydarzeń z roku 1648, podana w podstawie jako - „wojna narodowo-wyzwoleńcza narodu ukraińskiego”. Podobnie do przyjętego w polskich podręcznikach sposobu utożsamiania Rzeczypospolitej Obojga Narodów z Polską, a jej mieszkańców z Polakami (z naciskiem na wielokulturowość, ale ze stałym przymiotnikiem „polski”), tereny pod rządami Chmielnickiego utożsamiane są w ukraińskich podręcznikach z państwem ukraińskim, a kozacy z Ukraińcami. Pisanie Kozaków z dużej litery i umieszczanie obrazków Kozaków jako jednej z osobnych grup RP, razem (czy zamiast Rusinów) z Żydami, Karaimami, tworzące z nich jakby osobny naród, może być trudne do wytłumaczenia.

W porównaniu do podejmowanego w polskich podręcznikach problemu rusyfikacji czy germanizacji w XIX w., znajdziemy w ukraińskich również narrację o polonizacji Ukraińców w Galicji i to w jednym rzędzie z rusyfikacją, madziaryzacją czy rumunizacją (germanizacją też, ale bardzo rzadko).

Pomijam tu wydarzenia XX w., gdzie tematy konfliktowe są bardziej oczywiste i potrzebują osobnej zupełnie analizy. Z jednym wyjątkiem – niepodległość Ukrainy w roku 1991. Nie należy twierdzić, że wówczas została ona stworzona po raz pierwszy. Ujmowanie historii narodu i państwa, których przez dłuższy czy krótszy czas nie było na mapach politycznych, nie muszą przecież być niespodzianką dla polskich dydaktyków historii. Przypomnieć też warto, że uczniowie w Ukrainie mają tematy XX-wieczne dopiero w klasie 10 i 11, a nie już w 8, jak w Polsce, dla tego po prostu mogą w tym zupełnie się nie orientować.

Co tyczy się historii powszechnej, to różnicę stanowi akcent kładziony na dziejach Kościoła, w tym na życiu zakonnym. W średniowieczu Kościół prawosławny był ośrodkiem piśmienności i kronikarstwa. Z racji różnicy organizacji życia mnichów nie ma w kościele prawosławnym zakonów podobnych do katolickich. Unia Brzeska 1596 r. i kościół grecko-katolicki w większości podręczników prezentowane są jako przejaw nietolerancji religijnej i efekt działania jezuitów.

Różnice kulturowe rzutują też na słownictwo, np. nazwy własne i na sposób wymowy. Brak w j. ukraińskim ł, ę, ą, a w polskim: л, г, miękkich s, z. Zapożyczenie obcej leksyki historycznej odbywało się w różny sposób, dlatego historia to *istorja*, Atena to *Afina*, Sofokles – *Sofokl*, Sokrates – *Sokrat*, Arystoteles – *Arystotel*, hellenizacja – *elinizacija*, Romulus – *Romul*, cesarz – *imperator*, Cyrył i Metody – to *Kyryło i Mefodij*, Henryk to *H(r)enrich*, Elżbieta II – *Jefyzaweta II*.

Pisanie cyrylicą, czyli w j. ukr. [kyrylycią], sprawiło, że podręczniki ukraińskie nie podają oryginalnych nazw chociażby francuskich z ewentualnym dopiskiem w nawiasie, jak to przeczytać. Mamy od razu zapis w transkrypcji i z oryginalnym wyglądem nazw dzieci nie są oswojone. Co więcej, ukraińska transkrypcja różni się często od polskiej – Poitiers to [puat`je] nie zaś [płatje], Verdun – [werden], majordom – [mażordom]. Pomijam tu już kwestię polskich nazw niektórych miast niemieckich np. Wormacja czy Akwizgran, które podawane są w Ukrainie w wariantach bardziej zbliżonych do niemieckich. Dynastia Andegaweńska czyta się jako *Anżujs`ka*, Walt Disney jako *Wolt Disnej*, Einstein jako *Ejnsztejn*. Podczas moich studiów w Polsce największą zagadką był dla mnie tajemniczy Michał Anioł, chociaż postać *Mikelandżelo* znałem przecież bardzo dobrze.

Można te przykłady mnożyć. Ważne jednak jest zrozumienie tego, że słowa zapożyczone z innych języków mogą wydawać się wspólne dla wszystkich, a przecież każdy język ma swoje zasady. Drobna nawet różnica w wymowie czy przeczytanie słowa zapisanego alfabetem łacińskim, spowoduje, że uczeń czy uczennica nie zrozumie, o czym mowa nawet wtedy, kiedy doskonale opanowali ten materiał wcześniej.

Niektóre ustalone w Polsce pojęcia nie są stosowane w Ukrainie. Warto być na to wyczulonym. Dla przykładu termin rewolucja obyczajowa nie jest obecny w podręcznikach ukraińskich, ponieważ na określenie wydarzeń z lat 60. i 70. XX w. używa się wyłącznie określenia rewolucja seksualna (co nieco utrudnia jego użytek szkolny), a dla pozostałych wypadków tego okresu nie ma jednego pojęcia, mówi się: – ruchy młodzieżowe, bunt młodzieży, hippisi. Taka praktyka utrudnia ujęcie całościowe tych procesów.

Podsumowując:

- w klasie mogą pojawić się uczniowie i uczennice, którzy ukończyli tę samą klasę, ale z nieco innym programem, a to z powodu wdrożenia reformy szkolnej i funkcjonowania w systemie szkół eksperymentalnych i pilotażowych,
- wiedza uczniów i uczennic ukraińskich w zakresie historii powszechnej może być zbliżona do wiedzy ich polskich kolegów i koleżanek, ze wszystkimi zastrzeżeniami, z jakimi doświadczeni nauczyciele traktują deklaracyjny charakter podstaw programowych,
- chronologiczny wykład historii jest, podobnie jak w Polsce, rozłożony na klasy, co przy podziale na 11 klas w systemie ukraińskim oznacza, że absolwent klasy 8 poznał historię do końca XVIII wieku - historia kolejnych stuleci pojawia się dopiero w klasach odpowiadających polskiej szkole ponadpodstawowej,
- połączenie historii narodowej i powszechnej w jednym przedmiocie może być początkowo dezorientujące (choć oczywiście cały kurs historii w szkole polskiej jest ostatecznie kursem historii powszechnej dla dzieci z Ukrainy),
- warto wspierać wysiłki uczniów ukraińskich nakierowane na dalsze pogłębianie wiedzy o historii ukraińskiej, mimo że nie ma jej w odpowiednim dla nich zakresie w polskiej PP, można zalecać im w tym celu uczęszczanie do ukraińskich szkół sobotnich, jeżeli takie są w miejscowości.
- warto wykorzystywać uczniowską wiedzę o dziejach ukraińskich w perspektywie porównawczej (np. dla średniowiecza) i doceniać taki wkład w zajęcia,

- należałoby uwzględnić odmienne interpretacje historiografii polskiej i ukraińskiej, zachowując szacunek dla perspektywy ukraińskiej, rozumieć że tematy mogące być wrażliwymi wyświetlone są w podręcznikach ukraińskich pod różnym kątem, a ich odbiór zależy też od historii rodzinnej.
- z wielką ostrożnością należałoby traktować pomysły, aby pojedynczy uczniowie stawali się “advokatami” ukraińskiej percepcji historii wobec całej klasy - nie są oni do tego przygotowani, a takie ścieranie stanowisk utrudnia integrację,
- szkolna narracja historyczna w Ukrainie, podobnie jak odpowiednia narracja dotycząca historii polskiej, nastawiona jest na wskazywanie ciągłości i dawności dziejów ukraińskich z uwzględnieniem tożsamości terytorialnej lub narodowej - dla uczniów ukraińskich zaskoczeniem może być pewnego rodzaju nieobecność Ukrainy w polskim kursie historycznym (lub jej “rozpuszczenie” np. w dziejach Rzeczypospolitej czy imperium rosyjskiego, a potem sowieckiego),
- uczniowie ukraińscy mogą dysponować szeroką wiedzą, której jednak nie ujawnią np. dlatego, że nie zrozumieją pytania albo jakiegoś fragmentu dyskusji klasowej, albo fragmentu tekstu z uwagi na specyfikę “języka historycznego”: inne pojęcia, inną wymowę nazw własnych.¹

Oleksandr Pustoyi

¹ Niekiedy zapominamy, jak skonstruowana jest nasza szkolna opowieść o historii. To, co bywa nazywane teorią dydaktycznej wiedzą i rozumieniem pierwszego rzędu, obejmuje: fakty historyczne (np. Bolesław został królem Polski.), pojęcia ogólne (np. monarchia czy globalizacja), pojęcia stricte historyczne (np. Święte Cesarstwo Rzymskie czy majordom), pojęcia syntetyzujące (np. stosunki polsko-niemieckie czy powstanie narodowe). Narracja nauczycielska nie jest tylko listą faktów, ale cała trzyma się na pojęciach, takich jak wymienione tutaj. Są one bardzo silnie ułożone w narodowej tradycji historiograficznej, a dla użytkowników tej tradycji (czyli dla nas nauczycieli) “przeźroczyste”, co staje się kolosalną barierą w komunikacji z kimś, w którym słowniku są inne pojęcia lub inne ich definicje. (Przypis redakcji.)